

**Brieven aan
Theresia Allebé
(1823-1901)**

LEO VAN DEN ENDE

Brieven aan
Theresia Allebé
(1823-1901)

Leo van den Ende

Deze uitgave kwam tot stand in samenwerking met de
Historische Vereniging Monster – Ter Heijde.

Afbeelding omslag

August Allebé (1838-1927). Portret van Theresia Allebé, 1858.
Collectie Rijksmuseum Amsterdam.

Grafische vormgeving

Jill Oosterhuis
The Online Factory

Drukwerk

Pumbo.nl

Uitgegeven in eigen beheer door © Leo van den Ende

Monster, januari 2020

ISBN 978-94-63459-22-8

Inhoud

Inleiding

1. De familie Herckenrath en de buitenplaats Geerbron
10

2. Brieven van Jacobus Allebé aan zijn dochter
22

3. Brieven van Gerard Allebé aan zijn zuster,
aangevuld met passages uit onder meer zijn dagboek
58

4 . Brieven van andere familieleden
87

5 . Transcriptie van de brieven aan Theresia
94

Verantwoording
155

Bijlage: Fragment genealogieën Herckenrath en Allebé
157

Inleiding

Enkele jaren geleden ontdekte een van de leden van de Historische Vereniging Monster – Ter Heijde dat zich in het Stadsarchief Amsterdam het archief bevindt van de familie Allebé met daarin onder meer brieven aan Theresia Allebé. Zij was een dochter van Jacobus Allebé uit Amsterdam en Maria Herckenrath uit Monster. De brieven beslaan de periode 1832-1877. Het gaat om 26 brieven van haar vader, 12 brieven van haar broer Gerard, en een vijftal brieven van andere familieleden. De brieven geven een mooi beeld van het leven van welgestelde families in het tweede en derde kwart van de negentiende eeuw. In dit boek wordt het wel en wee van de families Allebé en Herckenrath geschetst door middel van een becommentarieerde samenvatting en transcriptie van de brieven. Ter illustratie is daarnaast een selectie van de originele brieven afgedrukt.

Jacobus Allebé was 31 toen hij in 1810 in Monster met de toen twintigjarige Maria Herckenrath in het huwelijk trad. Ze gingen wonen in Amsterdam, waar Jacobus het beroep van makelaar in granen uitoefende. Zij kregen vier kinderen, van wie er twee de volwassen leeftijd bereikten. Dat waren de naar zijn grootvader vernoemde Gerard en de naar de jongste zus van haar moeder vernoemde Theresia. Maria Herckenrath overleed in 1827 op 37-jarige leeftijd. Zoon Gerard was toen bijna zeventien en Theresia was pas vier jaar oud. Na het overlijden van haar moeder werd zij toevertrouwd aan de zorgen van haar oma Alida Herckenrath-Milius op de buitenplaats Geerbron in Monster.

Deze buitenplaats is aan het eind van de zeventiende eeuw gesticht door luitenant-admiraal Anthony Pieterse. Na zijn overlijden in 1722 is het buiten gedurende de achttiende eeuw verschillende keren in andere handen overgegaan. In 1801 werd

Geerbron aangekocht door Gerardus Herckenrath, arts en baljuw van het ambacht Monster. Hij ging er met zijn gezin permanent wonen. Geerbron verloor daarmee zijn karakter als buitenplaats. De familie Herckenrath heeft Geerbron vanaf 1801 bijna driekwart eeuw bewoond. Gerardus Herckenrath en zijn vrouw Alida Milius kregen acht kinderen, van wie er zeven de volwassen leeftijd bereikten en nageslacht kregen. De in 1823 overleden Maria was hun oudste dochter.

Weduwnaar Jacobus Allebé schreef zijn op Geerbron wonende dochter in die periode regelmatig brieven. Aanvankelijk deed hij dat vanuit zijn woonplaats Amsterdam. In het voorjaar van 1834 verhuisde hij, omdat hij zakelijk in de knel kwam, naar Gogh in Duitsland, vlak over de grens bij Nijmegen. In 1839 keerde hij terug naar Nederland en vestigde zich in Leiden. De 26 bewaard gebleven brieven die hij tussen april 1832 en december 1839 vanuit deze plaatsen aan zijn dochter schreef, zijn geadresseerd aan 'de jonge jufvrouw T. Allebé op Geerbron te Monster', of varianten daarop. Meer was in die tijd niet nodig om brieven te bestemder plekke te krijgen. Soms was ten overvloede toegevoegd: 'ten huize van mevrouw de weduwe Herckenrath'. In de beginjaren was de aanhef meestal 'Lieve Treesje'. Later werd dat 'Lieve dochter' of 'Lieve Therese'. De brieven die Trees aan haar vader schreef, zijn voor zover bekend niet bewaard gebleven, ze bevinden zich althans niet in het Amsterdamse stadsarchief.

Broer Gerard was toen zijn moeder in 1827 overleed net begonnen aan een studie medicijnen. Uit de periode dat Trees bij haar grootmoeder op Geerbron verbleef zijn van hem twee brieven overgeleverd, uit de periode 1851-1860 een tiental. Broer Gerard vestigde zich in 1836 na zijn promotie tot medicinae doctor in Amsterdam. In hetzelfde jaar trouwde hij met de uit die stad afkomstige Neeltje Scheltema. De ongetrouwde Theresia trok toen ze volwassen was bij hen in, waarschijnlijk al snel nadat in 1844 grootmoeder Alida Herckenrath-Milius overleed. Ze zou er het grootste deel van haar verdere leven blijven wonen. De brieven van broer Gerard aan zijn zus uit de periode 1851-1860 zijn alle geschreven tijdens vakanties van een van beiden. Zo logeerde Gerard in de zomer van 1860 met zijn gezin in hotel Overheijde in Monster. Hij schreef van daaruit enkele keren naar zijn zus die was achtergebleven in Amsterdam.

Er zijn maar een paar brieven van andere familieleden aan Theresia bewaard gebleven. Oom August Herckenrath, een broer van haar moeder, schreef haar in 1837 vanuit Amsterdam naar aanleiding van een overlijdensgeval. Oom Anton Allebé uit Alkmaar, de oudste broer van haar vader, stuurde haar in 1838 een paar vrome boekwerkjes als presentje voor haar heilige communie, 'tot aandenken aan dezen heilrijken dag'. Van grootmoeder Alida Herckenrath ontving Theresia in 1843 een brief toen ze bij haar broer en schoonzus in Amsterdam logeerde. Uit een latere periode is er nog een bericht uit Parijs van haar neef August en een bericht uit Aden van haar neef Gerard jr., beiden zonen van dokter Gerard Allebé en Neeltje Scheltema. De enige brief in het

*August Allebé (1838-1927). Portret van Theresia Allebé door haar neef, 1858.
Collectie Rijksmuseum Amsterdam.*

*Cornelis Kruseman (1797-1857). Portret van Maria Herckenrath, moeder van Theresia, 1820.
Collectie Rijksmuseum Amsterdam.*

Amsterdamse archief van Theresia zelf stamt uit 1870 en is gericht aan Gerard jr. in Bordeaux, die daar een wijnhandel was begonnen.

Via de brieven correspondentie krijgen we een boeiend inkijkje in het alledaagse leven van de families Allebé en Herckenrath in de negentiende eeuw. Dat geldt ook voor het wel en wee van Theresia. Uit de brieven die ze als kind en als jonge vrouw op Geerbron ontving van haar vader en haar broer komt een beeld naar voren van een lief en bescheiden meisje, dat vaak kampt met lichamelijke kwalen. De brieven die ze als volwassene tijdens vakanties kreeg van haar broer laten zien dat ze volledig is opgenomen in het gezin van Gerard en Neeltje Allebé. Zowel broer en schoonzus als hun drie kinderen zijn zeer op haar gesteld.

Zoals gezegd zijn de brieven die Theresia zelf vanuit Geerbron aan haar vader en haar broer schreef niet bewaard. Over het leven op de buitenplaats en in het dorp Monster worden we daardoor alleen indirect geïnformeerd via de aan haar gerichte correspondentie. In de tijd dat ze op Geerbron woonde, werd er nog gereisd met de trekschuit en de diligence. Een treinverbinding was er niet. Een reisje vanuit Monster naar familie in Leiden of Amsterdam was dan ook een hele onderneming. Pas in de periode 1842-1847 kwam de lijn Haarlem-Leiden-Den Haag-Rotterdam tot stand. Het is overigens opvallend hoe snel de postbezorging desondanks werkte. Een brief die 's ochtends met een beurtschipper in Leiden of Amsterdam werd meegegeven, was vaak dezelfde dag nog te bestemder plekke in Monster.

In hoofdstuk 1 wordt eerst in kort bestek wat meer verteld over de periode, waarin de familie Herckenrath de buitenplaats Geerbron bewoonde. Hoofdstuk 2 bevat een samenvatting van de brieven van vader Jacobus Allebé aan zijn dochter, met waar nodig een nadere toelichting op de inhoud. In de hoofdstukken 3 en 4 wordt dezelfde opzet gevolgd voor de brieven van broer Gerard Allebé aan zijn zuster en voor de brieven van andere familieleden aan Theresia. In hoofdstuk 5 is de letterlijke tekst van de brieven opgenomen, voorzien van voetnoten om de inhoud toegankelijker te maken. Fragment genealogieën van de families Herckenrath en Allebé zijn opgenomen in een bijlage.

1

De familie Herckenrath en de buitenplaats Geerbron

Theresia's moeder, Maria Herckenrath, werd geboren in 1790 in Poeldijk, een van de dorpskernen van Monsterambacht, als oudste dochter van Gerardus Herckenrath (1767-1809) en Alida Milius (1761-1844). Gerardus was afkomstig uit Venlo en had medicijnen gestudeerd in Duisburg, Alida kwam uit Amsterdam.

*Gerardus Herckenrath en Alida Milius, profieltekening.
Particuliere collectie.*

In 1789, het jaar van hun huwelijk, vestigden zij zich in Poeldijk, waar Gerardus het beroep van arts ging uitoefenen. Gerardus kwam uit een echte artsenfamilie. Zijn vader en grootvader oefenden dat beroep ook al uit. Dat de familie Herckenrath in Poeldijk neerstreek, zal te maken hebben gehad met het feit dat Alida van moederskant familie was van pastoor Arnoldus Xaverius Gunst. Die was sinds 1778 pastoor in Poeldijk.